



Šifra kandidata:

Državni izpitni center



P 1 2 2 A 1 0 1 1 1

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

Izpitna pola 1

Razčlemba neumetnostnega besedila

Sobota, 25. avgust 2012 / 60 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.

Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

POKLICNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite oziroma vpišite svojo šifro v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec.

Izpitna pola vsebuje 22 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom in jih vpisujte v izpitno polo v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Pri nalogah izbirnega tipa izberite samo eno rešitev, če v navodilu ni določeno drugače. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev napišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z nič (0) točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 12 strani, od tega 2 prazni.

Priloga k izpitni poli 1

Besedilo: Sašo Avsec
Fotografija: Jure Žalohar

Mikrosvet iz prve roke DETERGENTI IN UMAZANIJA



Bilingvisti so ljudje, ki se lahko sporazumevajo v dveh jezikih, lahko prevajajo iz enega jezika v drugega, lahko združujejo in povezujejo narode, lahko pa kot vohuni sprejo posamezne skupine med seboj. Takšni bilingvisti so tudi molekule, ki se z eno svojo stranjo lahko povežejo z molekulo ene vrste, z drugo pa s povsem drugačno molekulo, ki se s prvo nikakor ne bi hotela spoprijateljiti in spojiti. Tako delujejo pralna sredstva ...

V naravi je ogromno skupin, ki se med seboj sprimejo ali se trdovratno odbijajo, pa tudi takšnih, ki se sprimejo z eno ali drugo. V našem življenju sta najbolj pomembni dve skupini. V prvi so voda in njene številne prijateljice, ki se imenujejo *hidrofilne* snovi, drugo skupino pa sestavljajo predvsem maščobe in številne organske spojine (nafta, bencin, olje), ki se z vodo ne mešajo in se v njej ne topijo, ampak se od nje odbijajo; imenujejo se *hidrofobne* snovi.

Vodne molekule so rahlo *polarne* in se lahko sprimejo med seboj in z drugimi polarnimi molekulami. Molekule številnih organskih snovi pa so *nepolarne* in se ne sprijemajo z molekulami vode, ampak samo z drugimi nepolarnimi molekulami. Zato bi ostanke mastne pečenke s kroznika najbolje sprali z bencinom. Toda za čiščenje, splakovanje in pranje uporabljamo vodo. Nekaj nečistoče odplakne že tekoča voda. Takšno mehansko čiščenje izboljša povišana temperatura, pri kateri se molekule hitreje gibljejo in se lažje sprimejo.

Da voda lahko zagradi in odnese nepolarno molekulo, potrebuje vezni člen – pralne snovi. Te so sestavljene iz molekul, ki se sprimejo z molekulo vode in hkrati z molekulami maščob. Med pralne snovi spadajo tudi mila. Prva so ljudje našli v naravi. Nekatere rastline imajo namreč za zaščito pred škodljivci v listih ali cvetovih *saponine*, snovi, ki se raztopljene v vodi blago spojijo z maščobami. Z drgnjenjem teh rastlin so si roke umivali že v davnini. Prvi sintetični detergent Nekal pa je izdelal Fritz Günther leta 1916. Danes obstaja že nešteto pralnih sredstev. Imajo podobno molekularno strukturo in lastnosti kot milo, z različnimi dodatki pa jih proizvajalci priredijo vrsti nesnage, ki jo nameravamo odstraniti.

Ker ni čiste definicije čistoče, so vse definicije nesnage nekoliko nesnažne. Ali je svet, ko operemo srajco, čistejši ali bolj umazan? Dejstvo je, da pri pranju nastaja več nesnage, kot je stroj izvleče iz perila. Pri enem povprečnem pranju v pralnem stroju se namreč sprosti 0,7 kg ogljikovega dioksida. Iz tega se razvije protislovje: najbolj umazan je pravzaprav tisti, ki ima vedno snežno belo srajco!

(Prirejeno po: Gea, junij 2009.)

Prazna stran

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Dopolnite povedi s podatki o dejavnih sporočanja izhodiščnega besedila.

Izhodiščno besedilo je napisal _____ . Objavljeno je bilo
(Kdo?)

_____ v _____ .
(Kdaj?) (Kje?)

(2 točki)

2. Besedilo ima dve vrsti naslovov. Določite ju, tako da na vsako črtico napišete ustrezno številko.

_____	Mikrosvet iz prve roke	1	nadnaslov
_____	Detergenti in umazanija	2	podnaslov
		3	mednaslov
		4	naslov

(1 točka)

3. V uvodnem odstavku izhodiščnega besedila so omenjeni bilingvisti. Kdo so bilingvisti in katere molekule avtor besedila primerja z njimi? V vsaki povedi podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

Bilingvist je strokovnjak za jezikoslovje/tisti, ki zna in redno uporablja dva jezika/tisti, ki zna spretno govoriti, pripovedovati.

Avtor besedila primerja z bilingvisti molekule hidrofilnih snovi/molekule hidrofobnih snovi/molekule pralnih sredstev.

(2 točki)

4. V prvem odstavku izhodiščnega besedila sta omenjeni dve skupini snovi.

A Napišite tri značilnosti hidrofobnih snovi.

B Kako pa se imenujejo snovi, ki se topijo v vodi?

(3 točke)

5. V povedi/-h razložite, zakaj bi ostanke mastne pečenke s krožnika najbolje sprali z bencinom.

(3 točke)

6. Obkrožite DA, če je trditev v skladu z izhodiščnim besedilom, ali NE, če ni.

Pri nizki temperaturi vode se molekule hitreje gibljejo in lažje sprimejo.	DA	NE
Molekule, iz katerih so sestavljena pralna sredstva, se lahko sprimejo tako s polarnimi kot z nepolarnimi molekulami.	DA	NE
Saponini ščitijo rastline pred škodljivci.	DA	NE
Prvo sintetično pralno sredstvo je bilo izdelano v 19. stoletju.	DA	NE
Sintetična pralna sredstva imajo podobno molekularno sestavo kot milo.	DA	NE
Pri pranju perila v pralnem stroju se sprošča ogljikov dioksid.	DA	NE

(3 točke)

7. V izhodiščnem besedilu je nekaj podatkov o sintetičnih pralnih sredstvih.

A Kdo je naredil prvi sintetični detergent? Podčrtajte pravilni odgovor.

Nekal Günther

B S čim proizvajalci priredijo pralna sredstva vrsti nesnage?

(2 točki)

8. Še enkrat preberite zadnji odstavek izhodiščnega besedila in v povedi/-h pojasnite, kaj pomeni spodnja trditev.

Najbolj umazan je pravzaprav tisti, ki ima vedno snežno belo srajco!

(2 točki)

9. S križcem ob pravilnem odgovoru določite vrsto izhodiščnega besedila.

Izhodiščno besedilo je glede na	sporočevalčev namen predvsem	prikazovalno	
		vrednotenjsko	
	način razvijanja teme prevladujoče	opisovalno	
		razlagalno	
	spodbujanje naslovnika k odzivu	enogovorno	
		dvogovorno	

(2 točki)

10. Na podlagi značilnosti izhodiščnega besedila določite besedilno vrsto.

A V katerih dveh odstavkih izhodiščnega besedila prevladujejo slogovno zaznamovani izrazi (metafore, prispodobe in retorično vprašanje)? Obkrožite črki pred pravilnima odgovoroma.

- a) V uvodnem odstavku.
- b) V prvem odstavku.
- c) V drugem odstavku.
- č) V tretjem odstavku.
- d) V četrtem odstavku.

B V katero skupino besed spadajo besede *hidrofilne*, *hidrofobne (snovi)*, *polarne*, *nepolarne (molekule)* in *saponini*, ki jih je avtor napisal v ležečem tisku?

Naštete besede so

- a) slengizmi.
- b) neologizmi.
- c) arhaizmi.
- č) tîrmini.
- d) dialektizmi.

C Komu je besedilo namenjeno in kateri besedilni vrsti pripada? Podčrtajte ustrezni možnosti ob poševnicah.

Besedilo je namenjeno ozkemu krogu strokovnjakov/širšemu krogu ljudi in je glede na besedilno vrsto znanstveni članek/poljudnoznanstveni članek/reportaža.

(3 točke)

11. Preberite definicijo in poimenujte njene dele, tako da v okenca vpišete ustrezne besede. Izbirajte med besedami: *opis*, *tvorjenka*, *nadpomenka*, *pojem*, *utemeljitev*.

Saponini so snovi, ki se raztopljene v vodi blago spojijo z maščobami.

saponini	(so) snovi	ki se raztopljene v vodi blago spojijo z maščobami

(1 točka)

12. V spodnji povedi poiščite protipomenki besed *čist* in *čistoča* in ju napišite na črti.

Ker ni čiste definicije čistoče, so vse definicije nesnage nekoliko nesnažne.

čist _____

čistoča _____

(2 točki)

13. Kaj pomeni podčrtani frazem v besedni zvezi *Mikrosvet iz prve roke*?

Frazem iz *prve roke* pomeni

- a) iz neposrednega vira.
- b) od preprodajalca.
- c) v tuji lasti.

(1 točka)

14. Preberite slovarski sestavek in rešite naloge.

sprijéti se sprímem se dov., sprijél se; nam. sprijét se in sprijèt se (é í) **1.** zaradi lepljivosti pritrđiti se *drug k drugemu*: mokri, potni lasje se sprimejo; smolnati prsti so se mu sprijeli // *ob medsebojnem dotiku ostati skupaj*: listi v knjigi so se sprijeli; čez čas se posamezni deli med seboj sprimejo; cementna masa se mora dobro sprijeti s podlago / moker sneg se hitro sprime; ilovnata zemlja se sprime / moka se sprime v kroglice; sprijeti se v grude, kepe **2.** knjiž. *prijeti drug drugega (za roke)*: fantje in dekleta se sprimejo in zaplešejo / sprijeti se v kolo; sprijeti se za roke **3.** star. *spopasti se, spoprijeti se*: četa se je sprijela s sovražnikom / domači fantje so se sprijeli s prišleki / psi so se sprijeli za kost

- A Obkrožite črki pred trditvama o slovarskem sestavku, ki ne držita.

Trditvi, ki ne držita, sta:

- a) Slovarski sestavek ima dve gesli, *sprijeti* in *se*.
- b) V slovarskem sestavku je podatek, da je *sprijeti se* dovršni glagol.
- c) *Sprijeti se* je enopomenski glagol.
- č) Glagol *sprijeti se* je v izhodiščnem besedilu rabljen v slovarskem pomenu *ob medsebojnem dotiku ostati skupaj*.
- d) Glagol *sprijeti se* je v primeru *Fantje in dekleta se sprimejo in zaplešejo* slogovno zaznamovan.

- B Določite slovnične lastnosti podčrtanega glagola v spodnji povedi.

Moker sneg se hitro sprime.

Oseba: _____

Število: _____

Čas: _____

(3 točke)

15. Preberite povedi in rešite nalogi.

A Ali je spodnja poved tvorna ali trpna? Odgovor napišite na črto.

Vodne molekule se sprimejo med seboj.

B Spodnjo poved preoblikujte v trpno in jo napišite na črto.

Za čiščenje, splakovanje in pranje lahko uporabljamo samo vodo.

_____ (3 točke)

16. Določite število podčrtanega samostalnika.

Dejstvo je, da tudi pri pranju nastaja nesnaga.

Nesnaga je

- a) števeni samostalnik.
- b) nešteveni edninski samostalnik.
- c) množinski samostalnik.

(1 točka)

17. Preberite povedi in rešite nalogi.

A S katerim podatkom dopolnjuje dopolnjevalni stavek osnovnega? Na črtico pred vsako povedjo napišite ustrezno številko.

_____ Številne organske spojine se z vodo ne mešajo, <u>ampak</u> se od nje odbijajo.	1 sočasnost
_____ Molekule številnih organskih snovi so nepolarne, <u>zato</u> se ne sprejemajo z molekulami vode.	2 sklep
_____ Bilingvisti se lahko sporazumevajo v dveh jezikih <u>in</u> prevajajo iz enega jezika v drugega.	3 nasprotje
_____ Pri pranju perila v pralnem stroju se sprosti 0,7 kg ogljikovega dioksida, <u>to</u> rež tudi s pranjem povzročamo umazanijo.	4 pojasnilo
_____ Posodo lahko pomijemo samo z vodo <u>ali</u> pa vodi dodamo pralna sredstva.	5 posledica
	6 izbirna možnost
	7 zaporednost

B Poimenujte besedno vrsto podčrtanih besed v zgornjih povedih.

Podčrtane besede so _____.

(4 točke)

18. Preberite zveze povedi in rešite nalogi.

A Na katero besedo/besedno zvezo se navezuje podčrtana beseda v zvezi povedi? Odgovor napišite na ustrezno mesto v preglednici.

	Beseda/besedna zveza
Med pralne snovi spada tudi milo. Ljudje so <u>ga</u> že v davnini našli v naravi.	
Danes obstaja že nešteto pralnih sredstev. <u>Njihova</u> glavna skrivnost so dodatki, ki jih je več vrst.	
Maščobe se z vodo ne mešajo. Od <u>nje</u> se odbijajo.	

B Kateri od podčrtanih zaimkov iz zgornjih zvez povedi spada v pridevniško besedo? Prepišite ga na črto.

(3 točke)

19. V spodnji povedi podčrtajte stavčne člene in njihove dele.

Prva mila so ljudje našli v naravi.

(3 točke)

20. S pomočjo slovarskega sestavka iz Slovenskega pravopisa odpravite slovnično napako v povedi. Popravek napišite na črto.

pomémben -bna -o; -ejši -a -e (é; ê; é; ê) ~ dogodek;
~ položaj; redk. rešitev ~ih problemov *nujnih, pere-
čih*; publ. ~a vsota *velika*; Prehrana je ~a

V našem življenju sta najbolj pomembni dve skupini.

(1 točka)

21. V spodnjem besedilu nekatere besede niso pravilno zapisane. Odpravite napake. Številka v okvirčku ob robu pomeni število napak v posamezni vrstici.

3	Krogeljico za pranje perila skupaj s perilom ustavite v bobn pralnega stroja
1	in jo po pranju posušite. Pri pranju večje količine perila lahko za bolši rezultat
1	uporabite dve. Priporočamo vam, da jo enkrat tednsko dobro posušite na soncu.
1	Tako boste podalšali njeno uporabnost.

(3 točke)

22. Napišite javno obvestilo. V podjetju Biser (Levstikova ul. 2, 3000 Celje), v katerem izdelujejo pralna sredstva, so ugotovili, da serija 3-kilogramskih pralnih praškov Perla, proizvedena 22. 11. 2010, ne ustreza zahtevanim standardom kakovosti. Predstavljajte si, da ste Uroš/Urša Koban, predstavnik/predstavnica za stike z javnostjo v tem podjetju. Sporočite kupcem, da omenjeni izdelek ni primeren za uporabo in da naj ga v določenem roku vrnejo v trgovino, v kateri so ga kupili. Tam jim bodo vrnili denar. Druge potrebne podatke si izmislite.

(12 točk)

Prazna stran